

KVALITATIVNI IZSLEDKI RAZISKAVE MLADINA 2010

Dr. Andrej Naterer,
Oddelek za sociologijo,
Filozofska fakulteta Maribor

Povzetek

Prispevek predstavlja ključne izsledke kvalitativnega dela raziskave Mladina 2010. Kvalitativni del raziskave je temeljil na 25 kombiniranih intervjujih. Profili mladih intervjuvancev so bili oblikovani na podlagi predvidenih socio-ekonomskih karakteristik mladih v Sloveniji, kot pomoč pri oblikovanju pa je bil izveden tudi pregled primerljivih evropskih raziskav ter diskusija v raziskovalni skupini. Zbrani podatki so bili oblikovani v protokole, klasificirani in delno kvantificirani po glavnih raziskovalnih področjih, ter sintetizirani in integrirani v kvantitativni del raziskave in sicer v področja Demografija in medgeneracijsko sodelovanje; Izobraževanje in usposabljanje; Zdravje in dobro počutje; Zaposlovanje, podjetništvo, mobilnost in globalizacija; Politična participacija in prostovoljne dejavnosti; Prosti čas, kultura, virtualizacija; Trajnostni način delovanja in Vrednote in pričakovanja glede osebne in družbene prihodnosti. Situacija, v kateri so se mladi znašli je v primerjavi s prejšnjimi generacijami po njihovem mnenju sicer slabša, vendar je mladim uspelo ohraniti pozitivno naravnost do sedanjosti in konstruktivno usmerjenost v prihodnost. Kvalitativni podatki kažejo, da mladi v procesu lastnega odrasčanja ne zaupajo več družbi in da so to področje skoraj v celoti individualizirali. Tovrstna individualizacija je imela za posledico umik iz javne v zasebno sfero in relokacijo investicije časa in energije.

QUALITATIVE FINDINGS IN RESEARCH "YOUNGSTERS 2010"

Abstract

Paper presents some of the key results of the qualitative part of the research Youth 2010. The qualitative research was based upon 25 interviews. Profiles of young interviewees were shaped on the basis of anticipated socio-economic characteristics of young people in Slovenia. In addition the overview of comparable European studies was performed and the discussion of the topic was held within the group of researchers. Gathered qualitative data was formed in protocols, categorized and partly quantified in accordance with main research topics, synthesized and integrated with quantitative part of the research in following chapters: Demography and inter-generation cooperation, Education and qualification, Health and well being, Employment, enterprise, mobility and globalisation, Political participation and voluntarism, Free time, culture and virtualization, Sustainable functioning, Values and expectations regarding personal and social future. Situation of modern young people with respect to precedent generation is perceived as relatively tougher, but they managed to preserve their positive setting within the present and constructive orientation in the future. Qualitative data show that young people exhibit mistrust in the social/collective processes of growing up and that this processes became almost totally individualized. This individualization also resulted withdrawal of young people from public to their private sphere and relocation of the investment of time and energy.

Uvod

Raziskava Mladina 2010 predstavlja konceptualno in metodološko nadaljevanje tradicije raziskovanja mladih v Sloveniji (Ule, 1988; 1995; 1996; 1996a; 1996b; 1996c; 2000; Ule in Miheljak, 1995; Ule in Renner, 1998 idr.). Kot osnova pri oblikovanju metodološkega pristopa so bile uporabljene že opravljene študije mladih v Nemčiji (Hurrelmann et. al., 2002, 2006), bistvene dodelave pa so bile oblikovane na ravni aplikativne naravnosti v formiranje inovativnih sklepov za izvajanje mladinske politike, longitudinalnih in mednarodnih primerjav, predvsem v okviru EZ-27, ter integraciji kvantitativnega in kvalitativnega pristopa, tako v fazi priprave, kot tudi izvedbe in oblikovanja končnega poročila. Kvalitativni del raziskave Mladina 2010 je temeljil na osnovnih raziskovalnih vodilih in je na ta način tudi sam zase zaobjel osnovna področja življenja mladih intervjuvancev. Glavni namen pričujočega prispevka je predstaviti bistvene izsledke kvalitativnega dela raziskave, predvsem glede zaposlovanja, izobraževanja, vrednot in vizij prihodnosti.

Metoda

Intervjuji, ki so bili uporabljeni kot osnovna metoda zbiranja kvalitativnih podatkov, so bili sestavljeni iz dveh delov, nestrukturiranega in delno strukturiranega, oblikovanje in uporaba intervjuja pa je temeljila na konceptu fokusiranega

intervjuja (Flick 2002, 77–80). Fokusirani delno strukturirani intervju je bil sestavljen in izpeljan skozi serijo vprašanj, pri katerih je bila strukturiranost skozi intervju stopnjevana (ibid., 75). Tako je bila na primer prva serija vprašanj nestrukturirana in je imela funkcijo uvedbe intervjuvanca v intervju oziroma očitno diskurzivnega polja. Druga serija vprašanj je bila delno strukturirana in je imela funkcijo fokusiranja na elemente, ki so bili izraženi kot odgovor na prvo skupino vprašanj. Tretja serija vprašanj je imela strukturirano obliko in njihov namen je bil zagotavljanje jasnega odgovora na raziskovalna vprašanja (ibid.). Struktura intervjujev je bila osredinjena na tematskih področjih, ki jih je naročnik raziskave izpostavil kot glavna raziskovalna področja oziroma jih je kot pomembna izpostavila raziskovalna ekipa, in sicer: Demografija; Družina, partnerstvo, prijatelji; Medgeneracijsko sodelovanje; Izobraževanje in usposabljanje; Zdravje in dobro počutje; Zaposlovanje, podjetništvo, mobilnost in globalizacija; Politična participacija in prostovoljne dejavnosti; Prosti čas, kultura, virtualizacija; Trajnostni način delovanja; Vrednote in pričakovanja glede osebne in družbene prihodnosti in Psihografske spremenljivke. Ta področja so bila po končani izvedbi intervjuja uporabljena tudi kot osnovna vodila za klasifikacijo in kategorizacijo podatkov, ter za izvedbo sinteze in sicer v podglavju Demografija in medgeneracijsko sodelovanje; Izobraževanje in usposabljanje; Zdravje in dobro počutje; Zaposlovanje, podjetništvo, mobilnost in globalizacija; Politična participacija in prostovoljne dejavnosti; Prosti čas, kultura, virtualizacija; Trajnostni način delovanja in Vrednote in pričakovanja glede osebne in družbene prihodnosti.

Profili mladih, ki so podrobneje predstavljeni v kvalitativnem delu poročila raziskave Mladina 2010, so bili oblikovani na podlagi predvidenih socio-ekonomskih karakteristik mladih v Sloveniji, kot pomoč pri oblikovanju pa je bil izveden tudi pregled primerljivih evropskih raziskav (Shell 2002, Shell 2006, Leccardi 2005), sledila pa je diskusija v raziskovalni skupini. Posebna pozornost je bila namenjena ustrezni spolni in geografski disperziji, čeprav idealne distribucije ni bilo mogoče zagotoviti. Od prvotno oblikovanih 32 profilov, je bilo v dejansko izvedbo vključenih 25; nekateri profili so bili zaradi dobre kompatibilnosti oziroma velikega prekrivanja združeni v generalni profil, nekateri pa so bili zaradi nedostopnosti respondentov opušteni.

Intervjuji so trajali od 90 do 160 minut. Pred začetkom so bili respondenti seznanjeni s pogoji pristopa k intervjuju, s potekom intervjuja, bili pa so tudi naprošeni, da podpišejo pristopno izjavo oziroma soglasje. S podpisanim soglasjem so izjavili, da pristopajo k intervjuju prostovoljno in da dovoljujejo izvajalcem in avtorjem poročila, da zbrane podatke zberejo in uporabijo za potrebe raziskave. Intervjuji niso bili v celoti anonimni; osebni podatki, ki so bili zbrani in za katere so respondenti z izjavo dovolili, da se uporabijo, so vključevali osebno ime, fotografijo in regija oziroma kraj življenja. V primerih, ko so respondenti kot pogoj za sodelovanje zahtevali absolutno anonimnost, je bil eden od teh treh elementov izpuščen¹.

Intervjuji so bili med izvajanjem auditivno beleženi. Magnetogrami, ki so bil posneti s pomočjo diktafona, so služili za oblikovanje transkriptov, ti pa so bili kasneje delno preoblikovani v individualne portrete, delno pa v skladu s tematskimi področji kategorizirani in kvantificirani ter oblikovani v tematsko sintezo kvalitativnih podatkov.

Sinteza

Glavni namen sinteze je oris nekaterih bistvenih področij življenja mladih, ki so bili vključeni v kvalitativni del raziskovanja. Sinteza je oblikovana na podlagi analize transkriptov magnetogramov intervjujev. Transkripti so bili tudi osnova za klasifikacijo in kategorizacijo podatkov, kot osnovno vodilo kategorizacije, pa so služila področja, ki so bila definirana s strani naročnika za izvedbo kvantitativnega dela raziskave. Pri tem je potrebno poudariti, da so kvalitativni podatki, ki so kategorizirani po področjih, delno tudi kvantificirani, nanašajo pa se le na 25 intervjuvancev in so kot taki reprezentativni izključno za to populacijo. Vsi sklepi, ki so se nanašajo na »mlade« so torej neposredno navezani na raziskovano populacijo 25, ki so bili vključeni v kvalitativni del raziskave.

Večina mladih ocenjuje svoj materialni položaj kot relativno dober, s tem da svoj materialni položaj strogo ločujejo od materialnega položaja staršev. Materialni položaj staršev večina vprašanih meni, da je sicer stabilen, ni pa preveč dober. Velika večina mladih živi s svojimi starši, vseeno pa so mladi eksplicitno izpostavili, da to nikakor ne pomeni, da živijo na račun staršev in da ideja »hotel mama« nima v njihovih življenjih nobene realne osnove. Sobivanje s starši so opisali

¹ Kot primer navajamo respondenta Danija, ki je privolil v intervjuju, pod pogojem, da zagotovimo višjo stopnjo anonimnosti. Sam je namreč ocenil, da se bo, glede na vsebino intervjuja, počutil veliko bolje, če v poročilu ne objavimo njegove fotografije, medtem, ko ga objava imena (brez fotografije) ni motila.

kot dobro, hkrati pa so izpostavili, da je bilo za zagotovitev take situacije potrebno najprej vzpostaviti notranje meje, ki zagotavljajo avtonomnost, zasebnost in svobodo članov v družini. Osebni proračun mladih je po večini kombiniran in z vidika frekventnosti vključuje tri stebre: fiksne dohodke, delno fiksne dohodke in variabilne dohodke. Mladi kot fiksne dohodke razumejo štipendije oziroma ostale dohodke (na primer žepnine), ki jih dobivajo in so relativno stalni in stabilni. V večini primerov mladi tovrstne dohodke porabijo za pokrivanje fiksnih stroškov, kot sta na primer študentska prehrana in študentski dom. Sami ocenjujejo, da ta znesek predstavlja približno 30 do 40 odstotkov njihovega celotnega osebnega mesečnega proračuna. Največji del osebnega mesečnega proračuna predstavljajo delno fiksni dohodki, ki so v veliki meri osredinjeni na študentskem oziroma dijaškem delu. Velika večina mladih dela preko študentskega servisa, nekateri pa zraven tega opravljajo še kakšna dela za takojšnje plačilo na roko, torej na črno. Mladi ocenjujejo, da ta vir dohodka prinaša od 40 do 50 odstotkov njihovega osebnega mesečnega proračuna, v veliki meri pa ta denar porabijo za osebne potrebe. Kot variabilne dohodke mladi razumejo dohodke, ki so najmanj redni in na katere se, kljub temu, da so izjemno dobrodošli, ne gre zanašati. Po večini so to različne donacije in darila sorodnikov in prijateljev, mladi pa jih največkrat porabijo za hedonistične namene.

Svoje bivanjske razmere ocenjujejo kot dobre, tudi v primerih, ko je percipirano materialno stanje družine že na meji slabega. Mladi se ne pritožujejo nad prostorsko stisko oziroma kvaliteto življenja. Vsak od vprašanih je imel prostor, ki ga je opisal kot svoj zasebni prostor in glede na to, da večina mladih živi v hiši oziroma stanovanju svojih staršev je mogoče skleniti, da je za bivanjske razmere izjemno dobro poskrbljeno. Tudi mladi so povedali, da jih življenje s starši načeloma ne moti, dokler skupnost spoštuje njihovo zasebnost. Seveda pa življenje v skupnosti zahteva relativno visoko stopnjo sodelovanja in vprašani tudi v zvezi s tem niso izražali posebnih problemov. Vsi mladi so sicer izrazili željo, da bi živeli v svoji hiši oziroma stanovanju. Po njihovem mnenju je to eden od pomembnih korakov in ravno zaradi tega se »človek ne sme prenačiti« (Dani). Pri tem pa je potrebno izpostaviti ugotovitev, da mladi ne razumejo življenja, ločenega od staršev oziroma lastnega gospodinjstva kot bistvenega pri doseganju lastne odraslosti. Za doseganje lastne odraslosti so bolj pomembni ekonomska neodvisnost od staršev in lastni otroci (posledično lastna družina). Medgeneracijsko sodelovanje znotraj družine po njihovem mnenju lahko namreč bistveno pripomore k boljši kvaliteti življenja tako mladih, kot tudi njihovih staršev.

Odraslost mladi vidijo predvsem v prevzemanju odgovornosti, sami pa to razumejo kot končno destinacijo, cilj oziroma stopnjo v življenju, h kateremu je potrebno tendirati. V procesu odraščanja sta za mlade odločilna dva dejavnika: finančna neodvisnost in oblikovanje lastne družine. Na vprašanje, ali je potrebno za doseganje odraslosti živeti ločeno od staršev, je večina povedala, da je to sicer zaželeno in na določeni točki prihodnosti nedvomno potrebno, na začetku pa nikakor nujno. Večina mladih meni, da s starši sodelujejo dovolj dobro in da ne živijo na njihov račun, in na podlagi tega ne vidijo nobenih težav, da bi več generacij živelo pod isto streho. Hkrati s tem so izpostavili, da popularna percepcija, imenovana »hotel mama« za njih ni značilna in da se sami aktivno vključujejo v gospodinjstvo in družinsko ekonomijo. To je tudi eden glavnih razlogov, da mladi sebe dojemajo kot delno odrasle. Starši po mnenju mladih igrajo v procesu odraščanja izjemno pomembno vlogo:

“Brez staršev ne moreš narediti nič... Dobro, če imaš svojo družino, samo to ni dovolj. Dedek mi vedno pomaga... čustvena podpora, socialna podpora, finančna podpora.”
(Enver)

Mladi so svojo izkušnjo šole opisali kot izjemno pozitivno. Iz zbranih kvalitativnih podatkov izhaja, da so mladim pri oblikovanju pozitivne šolske klime bistveni kohezivna socialna mreža sošolcev, podajanje smiselnega in uporabnega znanja, jasni vzgojni cilji in principi. Po mnenju večine vprašanih mladih bi bilo potrebno več poudarka nameniti praktični usmerjenosti učnega načrta in ciljni orientiranosti, na podlagi katere bi se mladi lažje potegovali za delovna mesta. Posebno pozornost pa bi bilo potrebno nameniti usposobljenosti učiteljev. Učitelji bi po njihovem mnenju naj bili ljudje, ki vodijo mlade, so strokovno podkovani, fleksibilni, imajo izoblikovana moralna stališča, ki jih suvereno zastopajo in znajo jasno postaviti meje.

Sicer pa znanje, s katerim mladi razpolagajo, ni omejeno le na formalne izobraževalne vire. Mladi, ki so sodelovali v kvalitativnem delu raziskave so pokazali na izjemen nabor znanj, ki so si jih pridobili iz neformalnih izobraževalnih virov. Med vsemi navedenimi oblikami je največ tujega jezika, predvsem angleščine, nemščine in španščine, po večini pa so se mladi le-tega naučili preko elektronskih medijev, največkrat ob računalniku in internetu, ter televiziji, predvsem tujih nanizankah. Veliko je tudi povsem praktičnih znanj in kompetenc, katerih akvizicija se dogaja spontano, med

aktivnim preživljanjem prostega časa. Med temi je največ znanj povezanih z uporabo relativno specializiranih računalniških orodij, teoretičnih in praktičnih glasbenih znanj, ročnih spretnosti, tehnično mehaničnih znanj in spretnosti, hišno gospodinjstskih znanj in spretnosti in podobno. Tisto, kar bi po njihovem mnenju morala storiti država na področju neformalnega izobraževanja je, da bi najprej te oblike izobraževanja naredila še dostopnejše, in še pomembnejše, da bi rezultate ustrezno ovrednotila in naredila neformalno izobraževanje mladim bolj privlačno.

Velika večina vprašanih mladih nima elaborirane sheme prihodnosti svojega izobraževanja. V prihodnosti vidijo veliko možnosti, da bodo svoje izobraževanje nadaljevali. Kratkoročno pa si večina želi trenutno izobraževalno pot zaključiti in poiskati zaposlitev, saj je to tisto, kar bo zagotovilo njihovo ekonomsko neodvisnost in posledično tudi odraslost. To pa nikakor ne pomeni, da je nadaljnje izobraževanje iz njihovih načrtov izključeno.

Glavna značilnost zaposlovanja v percepciji mladih je fleksibilnost in varnost. Zaposlitev je med mladimi razumljena kot izjemno pomembna, saj jo večina dojemajo kot korak pri osamosvajanju in posledično pri doseganju individualne odraslosti. Zraven lastne družine je namreč drugi najpomembnejši faktor pri definiciji lastne odraslosti v percepciji mladih. Mladi z zaposlovanjem povezujejo predvsem koncepte, vezane na finančno samostojnost in prevzemanje odgovornosti, kar jim v osnovi pomeni pomemben korak v odraslost.

Glede vrednot je iz kvalitativnih podatkov razvidno, da intervjuvanci svojega okolja ne dojemajo kot anomičnega. Sami namreč menijo, da njihovo okolje vsebuje določene vrednote, ki za posameznike nedvomno niso univerzalne in fiksne, vendar ne glede na to obstajajo in so relativno jasne. Med navedenimi lastnimi vrednotami po pogostosti in pomembnosti izstopajo družinski, partnerski in prijateljski odnosi ter uspešnost pri študiju in delu, nekoliko odklonilen odnos pa je opaziti v odnosu do materialnih dobrin in tistega, kar so sami opisali kot »karierizem«. Po besedah intervjuvancev je poleg jasnih in močnih vrednot eden od predpogojev za obstoj družbe tudi zaupanje. Največ zaupanja izražajo v odnosu do staršev, sorodnikov in prijateljev, nekoliko manj do učiteljev, najmanj pa do politikov. Prihodnost družbe intervjuvanci vidijo kot nekoliko mračno oziroma mladim neprijazno. Drugače je z njihovo osebno prihodnostjo, ki je izjemno svetla. Kot ena glavnih vrednot v življenju pa je med intervjuvanci percipirana prav odraslost, in sicer formirana kot kombinacija lastne ekonomske in emocionalne neodvisnosti z oblikovanjem lastne družine. Mladi so glede lastne prihodnosti izjemno optimistični.

Zeitgeist mladih

O »Zeitgeistu« oziroma »duhu časa mladih«, kot je prisoten med mladimi in zajet v kvalitativnem delu raziskave, je mogoče govoriti v glavnem s subjektivnim stališčem. Gre namreč za generalno kulturno, psiho-socialno in intelektualno ambienco skupine mladih, ki je izjemno subtilna. Videti je, da se takoj, ko je izpostavljen kvantifikaciji in operacionalizaciji, razblini oziroma pomakne nazaj v sfero slutnega, sicer prisotnega, a vseeno nedosegljivega, skoraj v polje filozofije. Točka vstopa in interpretacije oziroma reprezentacije tega duha torej mora vsebovati subjektivno komponento.

Mladi, ki so bili vključeni v našo kvalitativno raziskavo, Generacija Y, doživljajo stanje, v katerem so se znašli, kot relativno neugodno in težko, še posebej v longitudinalni medgeneracijski perspektivi, torej če se sami primerjajo z generacijo Generacija X, še bolj pa z Baby-boomerji. Prihodnost predhodnih generacij mladih razumejo, kot relativno dobro zagotovljeno. V njihovih očeh so prejšnje generacije odraščale lažje, saj je bil proces odraščanja kolektivni družbeni projekt: tisto kar je v njihovi percepciji za doseganje odraslosti pomembno, služba (ekonomska preskrbljenost), stanovanje (osnova za oblikovanje lastne družine) in pokojnina, je bilo s strani družbenega sistema zagotovljeno. Mladi so v takem okolju lahko presežek energije investirali v družbenopolitično participacijo, razvoj revolucionarnih konceptov in kritičnih akcij. Te generacije mladih so bile v očeh sedanje generacije integrirane v partnerski odnos in s tega zornega kota je del refrena »... računajte na nas!« opis dobrega medgeneracijskega sodelovanja in ne zgolj parola. Mladi pa danes vidijo družbo kot nezanesljivega, včasih celo nekoliko zahrbtnega partnerja, partnerja, ki je »na drugi strani« in s katerim je za sodelovanje potrebno skleniti pravnoformalno pogodbo, saj zaupanje in dobri odnosi ne zadostujejo več. »Mladina je torej čigava?«, »Kdo je za njih odgovoren?« so glavna vprašanja, na katera pa mladi sploh ne iščejo več odgovorov, saj so ocenili, da je čas za akcijo. Odraščanje je tako postalo individualni projekt, za katerega je odgovoren vsak sam in videti, je da so to sodobni mladi vzeli smrtno resno. Kot prvi korak pri reševanju nastale situacija, pa vidijo načrtovanje. Kot sta izpostavila Berger in Luckmann (Berger in Luckmann, 1988 v Leccardi, 2005: 124):

»... je formacija identitete v modernem smislu zagotovljena skozi vero oziroma navezanost v logiko načrta... Zahvaljujoč načrtovanju je prihodnost povezana tako s sedanostjo, kot tudi preteklostjo...«

Mladi torej na podlagi načrtovanja vstopajo v reševanje problema, kar pa je mogoče opaziti tako v njihovih projekcijah prihodnosti, interpretacijah sedanosti in preteklosti, kot tudi v individualni strukturi, ne le načrta lastne biografije, še bolj konkretno, vsakodnevnih aktivnosti. Tisto, kar številni raziskovalci vidijo kot umik v sfero zasebnega ali pa celo pasivnost in apatičnost mladih, je torej le relokacija energije in investicije, katere glavni namen je doseganje lastne odraslosti. Mladi so prevzeli odgovornost zase v svoje roke. Ker pa odrasčanje v nobeni kulturi na našem planetu ni enostavna zadeva, seveda ne ostane veliko energije za družbeno-politično-socialno oziroma eksterno participacijo. Pomembni partnerji v tem procesu so (spet postali) starši in za kohabitacije generacij je videti, da niso odraz razvjenosti mladih ali pa permisivnosti vzgoje, ampak oblika dobrega medgeneracijskega sodelovanja. Mladi so na svoje starše izjemno navezani, v veliki meri se čutijo dolžne staršem pomagati in s tem »svoj dolg odplačati«, predvsem zato, da bi tako odnose še okrepili in poglobili.

O apatiji med mladimi ne gre govoriti, vsaj v različici, ki vsebuje elemente pomanjkanja zanimanja, ne. Evidentna je sicer določena stopnja alienacije, če govorimo na primer o klasični politični ali pa družbeni participaciji, kar kaže na odtujenost mladih od teh specifičnih struktur. Se pa na drugi strani kaže izjemno visoka angažiranost, na primer v družini, na področju ekologije, v virtualnem svetu in v drugih oblikah mladinskih interesov, iz česar gre sklepati na izjemno motiviranost za aktivno sodelovanje. Tovrstna motivacija je tudi eden glavnih generatorjev razvoja kompetenc, ki jih mladi razvijejo v neformalnih oblikah izobraževanja in v okviru lastnega prostega časa. Te se odražajo v izjemnem naboru znanj s področja obvladovanja tujih jezikov, občih in specializiranih računalniških kompetenc ter ročnih spretnosti, kar kaže na obsežen kulturni kapital mladih, ki je bil akumuliran po večini prostovoljno in relativno enostavno. Mladi se tega kapitala v veliki meri zavedajo, vendar hkrati s tem izražajo željo po možnostih, da bi tovrstni kapital uspešno unovčili, na primer v procesu izobraževanja ali pa pri kandidiranju za delovno mesto. Visoka stopnja ambicioznosti in motiviranosti je evidentna tudi glede njihove lastne prihodnosti. Mladi so orientirani v prihodnost, katere percepcija je izrazito optimistična. Hkrati s tem pa se zavedajo, da je uspeh v prvi vrsti odvisen od njih samih.

Kaj pa so njihovi problemi? Tudi ti so v veliki meri vezani na odrasčanje. V prvi vrsti predstavljajo mladim problem pritiski, vezani na prehajanje v odraslost. Da se prehod v odraslost podaljšuje ni značilno le za slovenske mlade, saj enake trende opažajo tudi drugi avtorji (Leccardi, 2005; Heinz, 2009 idr.). Glavna značilnost teh prehodov je diskontinuiteta oziroma desinhronizacija s tradicionalnimi prehodi, ki sem med slovenskimi mladimi še posebej nanaša na vzpostavljane in združevanje kariere, službe in lastne družine. Hkrati s tem se soočajo tudi z oteženostjo oziroma odloženostjo prehoda zaradi strukturnih dejavnikov; podaljševanje izobraževanja, jim v veliki meri onemogoča prehod, saj podaljševanje za mlade pomeni, da ne dosežejo ustrezne, družbeno-kulturno normirane kompetentnosti, ki je emblem odraslosti. S tega zornega kota je torej koncept »vseživljenjskega učenja« za mlade še večji problem, prav zato ker nosi v sebi konotacijo, da traja celo življenje oziroma, da se konča takrat, ko se konča fiziološko življenje posameznika. Mladi razumejo, da je bil pri prejšnjih generacijah prehod v odraslost v veliki meri diktiran tudi z zaključenim izobraževanjem, »včasih je diploma pomenila, da si odrasel«, s podaljšanim ali pa celo vseživljenjskim izobraževanjem, pa je ta prehod zaprt. Ostane torej vprašanje »Kdaj znam *dovolj*?« oziroma »Kdaj sem z vidika sistema *dovolj* kompetenten?«, da sem prepoznan kot odrasel. Glavni problem torej ni toliko v tem, da se je prehod podaljšal, ampak v tem, da se je destandardiziral oziroma detradicionaliziral. Mladi se počutijo zmedene in takšno stanje razumejo, kot vakuum, kateremu so prepuščeni na milost in nemilost, starši, kot prva instanca zaupanja, pa jim pri tem ne morejo bistveno pomagati.

Skupaj s temi, igrajo pomembno vlogo tudi strukturni pogoji, vezani na trend poslabševanja pogojev za pridobitev stabilne, predvsem pa varne zaposlitve. Mladi se lastnega kulturnega kapitala sicer v veliki meri zavedajo, zavedajo pa se tudi, da je ta v veliki meri na trgu dela nepotreben, nerelevanten oziroma nezaželen, ter, da sodobni trg zahteva od posameznika tudi elaborirani socialni kapital, predvsem v smislu ustreznih »vez in poznanstev«, ki omogočajo dostop do delavnih mest. Mladi se zavedajo, da akumulacija tovrstnega kapitala zahteva bodisi ustrezno socialno ozadje, bodisi dovolj časa za akumulacijo in ker po večini nimajo ne enega, ne drugega, se čutijo na tem področju izjemno nemočne in frustrirane. Kot reakcijo na tovrstne situacije, je med mladimi ponovno mogoče opaziti reinvesticijo energije v svojo družino, predvsem skozi kasnejše odhajanje od doma. Mladi svoje življenje organizirajo na način, da doma vzpostavijo svojo privatnost v družini, s starši pa oblikujejo tudi simbiozo, pri kateri nimajo občutka, da živijo na račun staršev. To seveda ne pomeni, da se ne želijo odseliti oziroma, da nimajo tega namena. Njihovo stališče je, da je to pomemben

korak, in ravno zaradi potencialno negativnega učinka se pri tem koraku ne gre prenačati. Videti je tudi, da ima trend vedno pogostejšega ostajanja doma, svojo kulturno dimenzijo. Nekateri mladi na primer poročajo o stališču svojih staršev, ki so jim sicer pripravljeni pomagati, vendar ne pri najemu stanovanja, ampak pri njegovem nakupu. Prav tako je bila velika večina mladih socializiranih v družinah, kjer so bili starši lastniki stanovanj in hiš in povsem logično je sklepati, da mladi jemljejo takšno stanje kot večinsko, normalno oziroma na način »kot se to pri nas dela«. Tudi sami v veliki meri zastopajo filozofijo »najprej štalca, potem kravca«, katera razgalja hierarhijo njihovega osamosvajanja:

- ekonomska osamosvojitve, ki zahteva redno in varno zaposlitev, pri kateri je primarni kriterij pogodba za nedoločen čas, sekundarni kriterij pa zaslužek;
- lastniško stanovanje oziroma hiša;
- oblikovanje lastne družine z otroki

Ta hierarhija predstavlja mladim nekakšno evolucijo, ki je univerzalna, unilinearna, fazna in progresivna. Faze v percepciji mladih sicer dopuščajo variacije, veliko mladih je na primer ekonomsko relativno neodvisnih, pa še vedno živijo pri starših, ker niso našli primerne stanovanja, v glavnem pa je pot načrtovana in ni variabilna. V veliki meri deluje ta pot tudi predikabilno, in videti je, da ima to izjemno pomirjujoč učinek na mlade, saj imajo občutek, da so na pravi poti v odraslost, ki je v naši družbi pojmovana kot normalna. Hkrati s tem pa je potrebno izpostaviti tudi naslednje - številni avtorji (prim. Galland, 1991) ugotavljajo, da se pomembni koraki pri tradicionalnem prehajanju v odraslost, pojavljajo v nekoliko drugačni sekvenci, in sicer: dokončanje šolanja-selitev od doma-vstop v stabilni trg delovne sile-oblikovanje lastne družine. Torej gre pri sodobni, netradicionalni različici odraščanja mladih za modifikacijo tradicionalnega prehoda. Tovrstna adaptacija pa ima tako negativne, kot tudi pozitivne posledice. Podaljšano ostajanje doma mladim na primer po eni strani odraža veliko fleksibilnost mladih glede zaposlovanja, pa tudi relativno nefleksibilnost, saj niso v celoti pripravljeni prevzeti nevarnosti potencialne revščine, kateri bi lahko bili izpostavljeni, če bi živeli sami zase. Dejavniki, ki vodijo netradicionalne prehode so nedvomno kompleksni in medsebojno soodvisni, kar pa onemogoča enostaven in univerzalen odgovor oziroma rešitev.

Ker so omenjeni prehodi v odraslost zamejeni, podaljšani, včasih celo zaprti, v vsakem primeru pa detradicionalizirani, mladim torej ne preostane drugega, kot da začnejo tudi z razvojem lastne netradicionalne biografije. Biografija po Heinzovih besedah (Heinz, 2009: 8) ni le nekogaršnja osebna zgodovina, ampak časovno in prostorsko umeščena refleksija »preteklih dogodkov, prehodov in načrtov prihodnosti.« (ibid.). Razvoj biografije odseva osebni agens in ga je mogoče razumeti kot trenutno vsoto aspiracij, ocen preteklih uspehov in neuspehov, medosebnih prepoznavanj in zavrnitev s družbi, konceptov avtonomije in odgovornosti, družbenih pričakovanj in ostalih elementov, katerim so mladi v družbi izpostavljeni. Številni avtorji zagovarjajo stališče, da biografski modeli, ki jih mladi na podlagi tega razvijejo, in kateri se oddaljujejo od tradicionalnih linearnih modelov (prim.: Wyn in White, 1997.), temeljijo na močni individualizaciji in poudarjanju rizičnih lastnosti in jih kot take tudi imenujejo *izbirne biografije* (*choice biographies*, Beck, 1992 v Leccardi, 2005) oziroma kar *rizične biografije* (*risk biographies*, Furlong in Cartmel, 1997). Heinz celo zagovarja tezo, da mladi na ta način izvajajo neke vrste samo-socializacijo (prim. *self-socialization*, Heinz, 2002, 2009). Fluidnost in fleksibilnost sta glavni pozitivni karakteristiki teh biografij, za razliko od tradicionalno linearnih, ki so relativno rigidne. Sodobna slovenska mladina je individualizirana, fleksibilna in fluidna in videti je, da je te lastnosti dobro inkorporirala v svoj kulturni kapital. Individualno sicer odražajo neko določeno stopnjo deviantnosti, vendar izrazitih rizičnih biografij ni zaznati. To bi delno bilo mogoče interpretirati skozi optiko podaljšanega življenja v družini, ki mladim s tega zornega kota deluje kot varnostna mreža in jim z obstoječimi tradicionalnimi strukturami sicer dovoljuje izbiro, in hkrati preprečuje, da bi izbira bila rizična. Videti je tudi, da mladi relativno dobro upravlja s svojim kulturnim kapitalom, še posebej na temporalnem, in za njih nestabilnem trgu dela, v neformalnih oblikah izobraževanja in v prostem času, torej v prostorih ki preferirajo fluidnost, fleksibilnost in individualizem. Iz tega izhaja, da so se mladi, vsaj dokler so mladi, evidentno in izjemno dobro prilagodili sodobnim družbenim in gospodarskim razmeram, predvsem tistim, ki se jih tičejo neposredno.

Uporabljeni viri:

1. Flick, U.(2002): *An Introduction to Qualitative Research*. London: Sage Publication Ltd.

2. Furlong, A. in Cartmel, F. (1997): *Young People and Social Change. Individualization and Risk in Late Modernity*. Buckingham: Open University Press.
3. Furlong, A., (ur.) (2009): *Handbook of Youth and Young Adulthood: New Perspectives and Agendas*. Oxon: Routledge.
4. Galland, O. (1991): *Sociologie de la jeunesse: L'entrée dans la vie*. Paris: Armand Colin.
5. Heinz, W., R. (2009): 'Youth transitions in an age of uncertainty', v: A. Furlong, *Handbook of Youth and Young Adulthood: New Perspectives and Agendas.*, str. 1-13. Oxon: Routledge.
6. Hurrelmann, K., Albert, M., Infratest Sozialforschung (2002): *Jugend 2002*. Hamburg: Shell Deutschland Holding GmbH.
7. Hurrelmann, K., Albert, M., Infratest Sozialforschung (2006): *Jugend 2006*. Hamburg: Shell Deutschland Holding GmbH.
8. Leccardi, C. (2005): 'Facing Uncertainty: Temporality and Biographies in the New Century', *Young: Nordic Journal of Youth Research*, 2005, 13(2): 123-146.
9. Ule, M. (1988): *Mladina in ideologija*. Ljubljana: Delavska enotnost.
10. Ule, M. in Vrcan, S. (1986). *Mladina 1985: Položaj, svest i ponašanje mlade generacije Jugoslavije [datoteka podatkov]*. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.
11. Ule, M. (1995): Vsakdanji svet mladih. V: Ule, M. in Miheljak, V. (1995): 73–88. Ljubljana: Urad Republike Slovenije za mladino in DZS.
12. Ule, M. in Miheljak, V. (1995): *Pri(e)hodnost mladine*. Ljubljana: DZS in Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino.
13. Ule, M. (1996): Identiteta študentske mladine v Sloveniji. V: Ule, M. in dr. (1996c): *Predah za študentsko mladino*. Ljubljana: Juventa, Urad Republike Slovenije za mladino.
14. Ule, M. (ur.) (1996a): *Mladina v devetdesetih: Analiza stanja v Sloveniji*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
15. Ule, M. (1996b): *Sociološki oris mladosti/mladine*. V: Ule, M. (ur.) (1996a): *Mladina v devetdesetih: Analiza stanja v Sloveniji*: 9-24. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
16. Ule, M. (ur.) (1996c): *Predah za študentsko mladino*. Ljubljana: Juventa, Urad Republike Slovenije za mladino.
17. Ule M. (1996d): Vrednote. V: Ule, M. (ur.) (1996a): *Mladina v devetdesetih: Analiza stanja v Sloveniji*: 235–260. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
18. Ule, M. in Renner, T. (1998): *Prosti čas mladih v Ljubljani. Raziskovalno poročilo*. Ljubljana: MOL.
19. Ule, M. (2000) Spremembe v življenjskem svetu mladih ali odgovor mladih na vrnitev negotovosti. V: Ule, M.(ur.) *Socialna ranljivost mladih*. 57–70. Ljubljana, Maribor: Urad Republike Slovenije za mladino in Aristej.
20. Wyn, J. in White, R. (1997): *Rethinking Youth*. London: Sage.